

A sokszínű VÖLGYSÉG

A VÖLGYSÉGI TÖBBCÉLÚ KISTÉRSÉGI TÁRSULÁS
TURISZTIKAI KIADVÁNYA

KÖSZÖNTŐ

A „Sokszínű Völgyesség” az ország egyik legváltozatosabb térsége.

A napfényben gazdag, sajátos éghajlatú táj átmenetet jelent az Alföld és a Dél-Dunántúl klímája között.

A talajviszonyok jó körülményeket biztosítanak a mezőgazdaság számára, a déli lejtőkön szőlőműveléssel foglalkoznak, a meredek domboldalakat erdők borítják. A változatos földrajzi táj, a természeti adottságok következtében évezredek óta lakott térség.

A legújabb korban a magyar, szerb, sváb, zsidó együttélés és kultúrateremtés jellemzi.

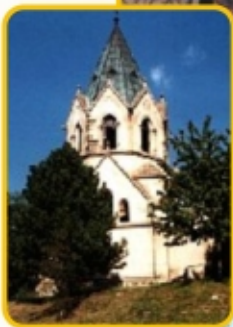
Az újratelepítés időszakában jelentős német ajkú, azonos vallású (római katolikus, evangélikus) falvak jöttek létre. A zsidóság központja Bonyhád volt élénk kereskedelemmel, ortodox és neológ zsinagógát építve. A Perczelek gazdasági szakértelme, a sváb szorgalom, a zsidó leleményesség, a vasút és a villamosság korai megjelenése következtében Bonyhád a Völgyesség központjává vált. A 20. század közepén a menekült bukovinai és erdélyi székelyek, felvidéki magyarok, valamint a letelepedő romák otthonává vált a térség.

A népi elnevezésű táj hangulatát Vörösmarty Mihály, Illyés Gyula, Fáy Ferenc, Tamás Menyhért írásai, Bokor Vilmos, Horváth Olivér, Kovács Ferenc festményei örökítették meg. A néprajzi értékeket a Völgyesség Múzeum és a tájházak mutatják be.

A Völgyességi kistérség bemutatásával, a „tündéri kohó” sokszínűségével hívjuk és várjuk olvasóinkat, vendégeinket.

Látogasson el hozzánk! Ismerje meg személyesen is a tájat!

Potápi Árpád
a társulás elnöke

TÉRSÉGISMERTETŐ

APARHANT

www.aparhant.hu

Apar és Hant 1940-ben egyesült. Mindkét település már a kőkorszakban lakott hely volt. A kelta, a római, a hun és az avar időket követő honfoglalás korában az Apor nemzetség foglalta el (Apor kalandozó vezér seregének volt közismert vitéze Botond). A középkorban itt élt a Garázda család, amelyből Janus Pannonius költőtársa és rokona is származott. A török hódoltság után 1742-ben német telepesek népesítették be a helyet, amelyet 1773-tól a gróf Apponyi család birtokolt. A II. világháborút követő lakosságcsere során andrásfalvi bukovinai székelyeket telepítettek a faluba.

Látnivalók:

- az apari XV. századi római-katolikus gótikus templom, melyet 1758-85 között barokk stílusban alakították át (a templom-dombon eredetileg az Ágoston-rendiek monostora állt);
- a hanti római katolikus templom a XVIII. században épült, késő barokk stílusban;
- Csizsér Antal régészeti magángyűjteménye a Petőfi utca 9. szám alatt tekinthető meg.

BÁTAAPÁTI

www.bataapati.hu

A kis zsáktelepülést a bonyhád-bátaszéki útról lehet megközelíteni, ha a külterületnek számító „Rosdásserpenyő”-nél letérünk. A gyönyörű táj az Árpád-korban a bátai bencés apátság birtoka volt. A világi birtokosai közül Mercy gróf 1730-ban svábokat telepített be. A községet 1773-ban megvásárolta az Apponyi család. Az Apponyiak fellendítették az erdőgazdaságot és a szőlőművelést. A XIX. század végén 250 házban már 1500 ember élt. A kitelepítések után a Heves megyei Istenmezejéről idetelepült családok nem tudtak gyökeret verni, és rövid idő után visszaköltöztek egykori lakóhelyükre.

Látnivalók:

- az 1787-89-ben épült evangélikus templom ma is őrzi eredeti berendezését;
- az Eurobor pincészetben megkóstolhatóak Bataapáti kiváló kastélyborai;
- megtekinthető a Paksi Atomerőmű kis- és közepes radio-aktivitású hulladékának elhelyezésére szolgáló tároló kutató-fúrásánál kialakított Eszter és Mária akna. Az Eszter akna tárlata bemutatja az eddigi munkákat és a további terveket;
- a több napra érkező vendégeknek nyugodt pihenést biztosít az Egresmenti vadászház, a Naspolya étterem és panzió, és a felújított Apponyi kúria;
- Bataapáti - Üvegkuta harangláb.

BONYHÁDwww.bonyhad.hu

A település Tolna megye déli határán fekszik. Neve István király unokatestvérének „Bonyha” nevét őrzi. A török hódoltság után a falu fejlődése felgyorsult. A XVIII. század első felében rác családok, református magyarok, katolikus és evangélikus német jobbágyok és Galíciából menekült zsidók népesítették be. A gazdasági fellendülésben jelentős érdeme volt a Perczel-családnak. A járási székhely 1782-1872 között mezővárosi rangot élvezett. A vasút, a villany a vásárok és az üzletházak, a gyárak, a belterjes mezőgazdaság vonzerejével a lakosság száma 6-8 ezerre duzzadt.

Az 1940-es években megrendítő demográfiai változások következtek: a zsidók likvidálása, a német többség kiűzése, a bukovinai és erdélyi székelyek, és felvidéki magyarok letelepítése után fokozatosan fellendült a nagyközség [gyárak, 6-os műút, szövetkezetek]. Börzsöny, Tabód, Szerdahely, Majos közigazgatási idecsatolásával a 15 000-re duzzadó település 1977 óta városi ranggal büszkélkedhet. Vonzerőt jelentenek az óvodák, a három általános iskola, a Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, a Perczel Mór Közgazdasági Szakközépiskola, Jókai Mór Szakképző Iskola, Zeneiskola, a Kézműves Szakiskola, a két múzeum, a Városi Könyvtár és a sokszínű egyesületi élet.

Bonyhád híres szülötte Perczel Mór és Miklós [Vörösmarty Mihály neveltjei], Virág Ferenc. A gimnázium híres diákja Illyés Gyula, Ordass Lajos, Lotz János, Mayer Mihály, Tamás Menyhért és a Magyar Tudományos Akadémia több tagja. Itt háztanítóskodott Vörösmarty Mihály.

Látnivalók:

- Perczel Mór szülőháza, [a volt kúria 1780-as években épült, 1820-as években átépítették klasszicista stílusban]. Ma diákkollégium, parkja 1975 óta védett terület, több mint 40 különböző fafaj található benne;
- a római katolikus barokk stílusú templomot 1782-ben szentelték fel;
- Nunkovics-ház: XVIII. század végi kúria, ma Völgysegi Múzeum;
- Szentháromság szobor [1796];
- zsinagóga [1795] késő barokk stílusú [Neolog];
- az evangélikus templom [1797-1800 között épült] késő barokk stílusú;
- a református templom [1801-ből való, tornya viszont 1877-ből];
- Szent János híd Nepomuki Szent János szobra;
- Zománcgyár üzemtörténeti gyűjteménye;
- Óvoda múzeum;
- Heimatstube;
- Székely Ház;
- Evangélikus Gimnázium.

BONYHÁDVARASD

III. Béla király a fehérvári keresztéseknek adott adománylevelében szerepel először 1193-ban a település. A Bonyhád és Tevel között fekvő színmagyar település a török időkben teljesen elpusztult. Az 1730-as években Schwarzwaldból (Fekete-erdő) német telepesek érkeztek. Ők építették az első nádtetős katolikus templomot és iskolát. A II. világháborút követően bukovinai, hadikvalvi székelyek és felvidéki magyarok telepedtek le. Szép parasztházaik közül több védelemre méltó népi műemlék. Gazdag népviseletüket ma is őrzik a község kulturális csoportjai és egyesületei.

Látnivalók:

- 1793-ban épült barokk templom és a műemlék jellegű késő-barokk temetőkápolna;
- Néprajzi gyűjtemény, (német, felvidéki magyar, bukovinai székely, cigány).

CIKÓ

A falu határában feltárt kelta, római, avar régészeti leletek az évezredes múlt bizonyítékai. A 15-16. században elnéptelenedő településre 1720-ban Kun Ferenc katolikus német jobbágyokat telepített. 1743-tól az új földesúr, Perczel József és utódai felvirágoztatták Cikót. A község azzal vált hírhedté, hogy 1939-ben a Volksbund itt rendezte zászlóbontó országos nagygyűlését. A település lakóit 1945-ben a lengyeli internálótáborba hajtották, majd 1200 német ajkút telepítettek ki. Helyükre jelentős számú bukovinai székely érkezett.

Látnivalók:

- a „széplaki bús rom” (Vörösmarty Mihály) búcsújáró hely a Perczellek egyik temetkezési helye;
- a barokk stílusú római katolikus templom (1767-84);
- Cikó és Ófalu között találjuk Ösztör falu XV. századi gótikus templomának romjait;
- Heimatstube-tájszoba;
- Az Általános Iskola műemlék épülete;
- Nepumuki Szent János, Szent Vendel, Szent bálint szobrok;
- A Kálvária;
- Rókus kápolna.

GRÁBÓC

Festői környezetben, dombok között található a kis „üdülőfaló”. 1696-ban tiszta szerb (rác) lakosság élt itt. A szerb szerzetesek a dalmáciai Dragovity kolostorból menekültek ide 1586-ban. Először csak fatemplomot, majd a budai basa engedélyével 1587-ben kőtemplomot építettek. A kurucok elűzték a szerzeteseket, majd a Rákóczi-szabadságharc után visszajöttek.

Látnivalók:

- a szerb templom látványos ikonosztáza Vaszilije Osztojity szerb festő műve. Ez Magyarországon az egyetlen fennmaradt szerb kolostor-templom. Ma ismét használatban van, néhány év óta szerb apácák laknak a kolostorban;
- a római katolikus plébániatemplom szentélye 1765-ben, hajója 1795-ben épült. A Kálváriát, a Szent Vendel és a Mária szobrot a faluban élő Gábori Sándor restaurálta.

GYÖRE

A Tolna és Baranya megye határán fekvő település már az Árpád-korban lakott volt. A község középkori része a Kútvölgy, egy bővíző forrással. Ennek alsó végében volt a kenderáztató, az úgynevezett Mocсила. A település a hódoltság idején elnéptelenedett, de az újraterülepítés során a magyarok mellé német ajkúak is költöztek a faluba. Jelentős volt a dohány- és a hajdina-termesztés (innen kapták az itt élők a „hajdinások” elnevezést). A második világháború után Székelyföldről érkezők telepedtek le a faluban. Györe híres szülötte Náray Antal író.

Látnivalók:

- a római katolikus klasszicista stílusú templomot 1842-ben Szcitovszky János megyéspüspök építtette „szeretett győrei híveinek”;
- a német ajkú evangélikusok által 1909-ben emelt templomot az engesztől megmentve 1994-ben felújították. Ma templomiskolaként közösségi és turisztikai célokat szolgál;
- Wosinsky Mór helytörténeti gyűjtemény több mint 3000 (neolit) lelete a Művelődési Otthonban kapott elhelyezést;
- Solymár Imre emlékére állított kopjafa az iskola előtt.

IZMÁNY

A zsáktelepülés Győrén keresztül közelíthető meg. Már a honfoglalás előtti évszázadokban lakott hely volt. A XI. században a Szák nemzetség birtokolta. Egy oklevél szerint 1291-ben már plébániája volt a településnek. A német betelepítéseket követően 1739-ben szinte az egész lakosságot kiirtotta a pestisjárvány (a legenda szerint csak azok maradtak életben, akik a közelben lévő kisizményi forrásból ittak). A század végére a megerősödő falu iskolát és templomot épített. A kitelepítések után idekerült andrásfalvi székelyek és felvidéki magyar családok a bányászat mellett a mezőgazdaságban és az ipari üzemekben dolgoztak.

Látnivalók:

- A késő barokk stílusú evangélikus templom;
- Néprajzi gyűjtemény (bukovinai székely, német, felvidéki);
- Szabadidő Központ;
- Bakó testvérek kézműves műhelye.

KAKASD

www.kakasd.uw.hu

Két régi önálló település [Kakasd és Belac] 1937-es egyesülésével jött létre, ma hozzátartozik a közeli Széptölgyes is. Nevét Kokas köznemesi családról kapta. A kőkorszak második felétől fellelhetők itt az emberi élet nyomai. A honfoglalás után Árpád törzsének a szállásföldje, majd királyi később egyházi birtok. Atörök világ után magyar-rác település, majd 1700 körül német jobbágyokat telepítettek Kakasdra. A reformkorban Bezerédj István földesúr az országban elsőként itt kezdeményezte a jobbágyfelszabadítást, Bezerédj Amália a jobbágy gyerekek számára óvodát nyitott. A szakszerű gazdálkodás következtében az erdők csökkentek, a szántóföldek gyarapodtak, vetésforgót alkalmaztak. Az állattenyésztésben a bonyhádi tájfajta szarvasmarha terjedt el. A vízimalmok száma hatra növekedett. 1945-46-ban a kitelepített németek helyére többségében andrásfalvi székelyek kerültek, 1947-48-ban felvidéki magyarok otthona is lett. Az együttélés szimbóluma a faluház, amelyet Makovecz Imre tervezett.

Látnivalók:

- Faluház;
- Amri néni szobája székely lakószobák;
- Szent Anna kápolna;
- katolikus templom;
- faragott székelykapu, emlékfa (a 6. sz. főút mellett).

KISDOROG

Kisdoroghoz tartozik Ördögmalom, Juhépuszta és Ódány. Az 1700-as évek közepétől 1945-ig a Döry család birtokolta. Kastélyuk a falu központjában található. A letelepített németekkel és a helyi gazdákkal ők alapozták meg a bonyhádi tájfajta szarvasmarha tenyésztését. A XIX. század utolsó éveiben sokan elköltöztek, illetve kivándoroltak Amerikába. A lakosság összetétele 1945 után változott, de a németiség száma ma is jelentős. A katolikus kőtemplomukat 1809-ben építették. Tamás Menyhért író Kisdorogot tartja fogadott szülőföldjének, regényeiben tette híressé a környéket.

Látnivalók:

- a klasszicista homlokzatú és berendezésű katolikus templom [1809] barokk jellegzetességekkel [műemlék] Döry kápolna [templom alatt];
- a XVIII. századi barokk plébánia [műemlék]; kápolna „Ora et labora” felirattal, tűzzománc Szűz Mária és Szent József képpel;
- a német és székely tájszoba;
- Ódányi templom [régí búcsújáró hely].

KISMÁNYOK

www.kismanyok.atw.hu

A Baranya megyével határos kisközség a török uralom alatt elnéptelenedett. 1720 táján Mercy gróf németországi evangélikusokat telepített ide, szabad vallásgyakorlatot és templomépítést engedélyezett számukra. A kismányoki gyülekezet példáját több földesúr követte. A székelyek betelepítésével ma a lakosság többsége katolikus. Az 1988-ban felavatott katolikus templom berendezése világszerte ismert. Az itt élők erősödő közösségi aktivitással formálják a hétköznapiakat, és ünneplik a majálist, a nyári falunapokat és októberben a kismányoki búcsút.

Látnivalók:

- az evangélikus templom és a benne található barokk orgona;
- a katolikus templom [1988] diófából faragott székely berendezése és a székely kapu szentély Gáspár István és Tusa János alkotása;
- a templom mögötti Kálvária;
- Mischl Jakab festő képei;
- jellegzetes régi építkezés emlékei [parasztházak].

KISVEJKE

A XV. században királyi birtok volt, amely a hódoltság korában elnéptelenedett. A XVIII. Században újraéledő község magyar és német telepesek lakhelye. Az 1863-ban pusztító nagy tűzvész miatt 31 család vált hajléktalanná, és a templom is leégett. A II. Világháborút követően székely és felvidéki magyar családok találtak itt otthonra.

Látnivalók:

- a katolikus templom (1902).

LENGYEL

www.lengyel.hu

A község területén az emberi élet nyomai az újabb kőkorszakba vezetnek vissza. Ezt igazolják a Wosinsky Mór által vezetett ásatások, amelyet „Lengyeli kultúra” néven ismert meg a világ. A honfoglaló magyarok hamar megtelepültek itt. A község területén a török hódoltság végéig magyarok éltek, de számuk egyre kevesebb lett. A XVIII. század első felében báró Amadé család Németországból Fulda környékéről hozott telepeseket. A Lengyel községhez tartozó földterületet 1799-ben gróf Apponyi Antal György vásárolta meg. Ettől az időtől kezdve jelentős fejlődésnek indult a község. Az Apponyiak virágzó gazdaságot hoztak létre: főúri kastély, tégláégető, híres pincészet, gőzfürdő, templom, kertészet és sok gazdasági épület. Az Apponyi család lengyeli ága 1930-ban kihalt. A lengyeli uradalom teljes felszerelésével, a kastély teljes berendezésével a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába került. Alapítványi uradalomként működött 1945-ig, amikor a földreform során a földet kiosztották, az uradalom megszűnt. A kastély hónapokig internálótábor volt. 1945-ig a község lakossága csaknem teljes mértékben német ajkú volt. Ekkor 53 bukovinai székely családot telepítettek ide. 1946-47-ben 77 német ajkú családot telepítettek ki Németországba. Ma Lengyel lakossága 70%-ban székely származású, 20%-a német ajkú, 10%-a magyar. Az Apponyi kastély ma szakképző intézet és kollégium.

Látnivalók:

- Apponyi kastély;
- Apponyi Sándor emlékmű;
- 22 hektáros kastélypark Olaszországból és Észak-Amerikából származó egzotikus növényekkel, mamutfenyőkkel;
- Annafürdő;
- Bai József helytörténész gyűjteménye;
- Wosinsky Mór emlékoszlop;
- Német és székely óvodatörténeti gyűjtemény;
- Schweitzerei régi gazdasági központ;
- Kiskastély (óvoda, posta);
- A volt Apponyi pince.

MÓRÁGY

www.moragy.hu

Erdőkkel övezett zsáktelepülés a bonyhád-bátaszéki út leágazásában. A török idők után 1724-től, Kun Ferenc földbirtokos révén a 36 német család betelepítésével fejlődésnek indult. Hessen környékéről és Pfalzból érkeztek ide reformátusok. A XVIII. század elején 1200-nál többen, a század végén már közel kétezren éltek Mórággyon. A szőlészet és az állattenyésztés mellett a külszíni kőbányában, a gránitfejtésben is találtak munkát. A kitelepítések után Sarkadról honi, illetve székely és felvidéki magyar családok jöttek az elüldözöttek helyére. Ma közös önkormányzatot alkot Kismórággyal.

Látnivalók:

- az 1785-ben épült református templom, ahol a szertartásokat német nyelven tartották 160 évig;
- a volt mórággyi gőzmalomban az értékes helytörténeti gyűjtemény néhai Glöckler János lokálpatriotizmusának eredménye;
- tűzközdombi régészeti ásatások 6000 éves leletekkel Kismórággyon;
- a volt gránit kőfelytők;
- geodéziai szintezési pont.

MÓCSÉNY

Kis település két külterülettel, Palatincával és Zsibrikkel. A megélhetés fő forrása a mezőgazdaság. Jelentős a szőlőművelés, amely ma elsősorban az Eurobor Kft.-hez köthető. Zsibriken 1990-ben kezdett működni a hidasi református gyülekezet vezetője és felesége által létrehozott alapítvány a kábítószeres és alkoholisták betegek gyógyításáért.

Látnivalók:

- a műemléki értékű barokk katolikus templom (1767);
- az 1990-ben felújított palatincai kápolna;
- a zsibriki evangélikus templom és a néhány szépen felújított parasztház;
- a református egyház Kallódó Ifjúságot Mentő Missziót Támogató Alapítvány (KIMMTA) intézménye;
- Néprajzi gyűjtemény (német, székely, felvidéki).

MUCSFA

www.mucsfa.hu

A Völgyesség dombjai között meghúzódó település már a római korban lakott volt. A XIII-XIV. században Mucsfalvának is nevezték. Az 1720-as évek elején német evangélikusok kerültek a faluba. 1920-ban nagyközségi rangot kapott, amelyet csak rövid ideig tudott megtartani.

A II. Világháború után kitelepítettek helyébe bukovinai székely, valamint felvidéki magyar családok kerültek.

Látnivalók:

- Az 1786-ban épült barokk evangélikus templom, amelyet 1886-ban felújítottak.

NAGYMÁNYOK

www.nagymanyok.hu

A kiváló természeti adottságokkal rendelkező nagyközség a Mecsek keleti oldalán helyezkedik el. A Völgyesség második legnagyobb lélekszámú települése, gazdag kulturális hagyományokkal. A dél-tolnai erdős, dombos táj a környező kistelepülésekkel együtt jó lehetőséget biztosít erdei kirándulásokhoz, túrákhoz. A községre vonatkozó első írásos emlék 1015-ből való. A pécsváradi bencés kolostor alapítólevelében „Moneg”-ként említik. A török pusztítás utáni elnéptelenedést követően katolikus vallású németek betelepítésére került sor. Közülük sokan mesteremberek voltak, mások földműveléssel, és szénbányászattal is foglalkoztak, mely 200 éves múltat tekintett vissza. Napjainkban már csak a bányász hagyományok élnek. A ma itt élő lakosság fele vallja magát német nemzetiségűnek.

Látnivalók:

- a barokk stílusú római katolikus templom, homlokzatán az I. és II. világháborús emlékművel;
- a Kálvária domb;
- a Nepomuki Szent János és a Szent Vendel szobor és a négy kápolna;
- az evangélikus templom (1994);
- az Új Apostoli Egyház épülete;
- a Német nemzetiségi tájház;
- a Széchenyi emlékszoba;
- a bányatörténeti emlékszoba.

NAGYVEJKE

A Mecsek lábánál fekvő kis település korai lakottságát a feltárt kelta, illetve késő bronzkori régészeti leletek igazolják. A honfoglalás után a Monoszló nemzetség itt telepedett le. Egy 1374-ben kelt határ-járó levél Tolnai Miklós birtokának tünteti fel. A falu a hódoltság idején elnéptelenedett, majd a XVIII. század közepén német lakosokat telepítettek be Hessenből. Innen nevezték a falut Német-vejkének. A település a XVIII. század végétől Apponyi birtok. A lakosság főleg kukorica-, búza- és dohánytermesztéssel foglalkozott. Az itt élők sem kerülhették el a későbbi kitelepítést, helyükre istensegítsi székelyek kerültek. Az elmúlt években több német, holland, skót család vásárolt itt házat üdülőnek.

Látnivalók:

- régészeti lelőhelyek;
- a műemlék jellegű 1777-ben épült, az 1990-es években felújított római katolikus templom;
- a bukovinai székely fafaragó Beréti István portáját díszítő székely kapu.

TEVEL

www.tevel.fw.hu

Tevel Árpád fejedelem unokájának nevét őrzi. A falu középkorban kincstári, majd egyházi birtok volt, később sűrűn váltogatták egymást a feudális földesurak. Mátyás király korában Tevel mezővárosi rangot kapott vásártartási joggal. A török hódoltság alatt megfogyatkozott lakosság pótlására Dörny László 1712-ben német jobbágyokat és kézműveseket telepített Tevelre. Az 1831. évi nagy tűzvész hatalmas károkat okozott, a Dörny-kúria 1944-ben porig égett. A második világháború után a német lakosság zömét elűzték, helyüket bukovinai és erdélyi székelyek foglalták el.

A Völgyességben a legnagyobb lélekszámú székely község lett Tevel. Néhány évig a Kőrösi Csoma Sándor Tanintézet a székelyek szellemi irányítását itt látta el.

Látnivalók:

- a késő barokk római katolikus templom;
- a barokk Rókus kápolna;
- a Tájház Heimatshaus (bukovinai és német szoba);
- a volt Árpádházi Lakótorony helye.

VÁRALJA

www.varalja.hu

A Mecsek festői környezetében fekvő község a nevét a Várfő-hegyről kapta. A régészeti kutatások szerint a XII-XIII. században földvár állt itt, amely később a szászi (szászvári) török helyőrség egységének adott helyet. A községről az első írásos emlék 1270-ből maradt fenn, IV. László adománylevele „Villa Varely”-ként említi. Váralja lakossága a török megszállás alatt jelentősen megcsappant. Először sárközi reformátusok, majd evangélikus németek telepedtek le a faluban. A második világháborút követően a német lakosság jelentős részét Németországba telepítették, helyükre Csehszlovákiából elűzött felvidéki magyar családok kerültek. Ma a lakosság legnagyobb része magyar, de jelentős a német és a cigány nemzetiség aránya is. A lakosság többsége református vallású, de jelentős az evangélikusok száma, továbbá néhány katolikus és baptista család is él itt. 1793-tól 1961-ig a falu fejlődését nagyban meghatározta a Mecsekben folyó szénbányászat.

Látnivalók:

- a Várfő-hegy a földvár maradványaival, emléktáblával;
- az evangélikus templom;
- a Bányamúzeum;
- a református templom [1802-1807] műemlék (a vászonra festett mennyezete és karzata egyedülálló a megyében);
- a Népművészeti Házban a magyar és sváb népi tárgyi hagyaték 1000-nél több darabja látható;
- a Parkerdő és a három horgásztóval körülvett Ifjúsági Tábor több országos és nemzetközi sport és kulturális rendezvény helyszíne.

ZÁVOD

www.zavod.hu

Bonyhádtól 20 kilométerre, a dombok között szép völgyben fekvő ősi település, amit több mint 100 népvándorlaskori sírmező feltárása igazol. 1718-ban Fuldából érkeztek német telepesek, akik újjáépítették a ma műemlék jellegű római katolikus Isten házát. A második világháború után, a népcserék következtében bukovinai székelyek és felvidéki magyarok telepedtek le.

Híres závodiak: Váradi Antal író és költő, Wosinsky Mór káplán, aki a lengyeli régészeti kutatások irányítója, a Tolna megyei ásatások publikálója.

Látnivalók:

- a plébánia [1761];
- a barokk római katolikus templom [1766];
- Szent Flórián szobor;
- Hagyományok Háza
(német, bukovinai székely néprajzi gyűjtemény);
- jellegzetes régi építészet emlékei [parasztházak].

ÉVENTE VISSZATÉRŐ RENDEZVÉNYEK A KISTÉRSÉGBEN

JANUÁR- FEBRUÁR

A Nagymányoki Ifjúsági
Fúvószenekear újévi koncertje

Disznóvágás Kakasdon

Farsang februárban

JÚNIUS

Váraljai Kuglóffesztivál
a Parkerdőben

Pünkösdi Sváb Fesztivál
Bonyhád

Völgységi Könyvfesztivál
Bonyhád a Perczel kertben

JÚLIUS

Duna-menti Folklórfesztivál
Nagymányokon

Röplabdások nemzetközi
találkozója Bonyhád

Kajszifesztivál Kisvejkén

AUGUSZTUS

Tarka Fesztivál Bonyhád

Kakasfőző-verseny Kakasdon

„Bukovinai Találkozások” Nemzetközi
Folklórfesztivál Bonyhád

SZEPTEMBER

Völgységi Szüreti Fesztivál
Bonyhád

Megyénapi kistérségi kavalkád

Évente megrendezésre kerülő
falunapi rendezvények a kistérség
valamennyi településén.

MŰVÉSZEK-KÉZMŰVESEK

Kovács Ferenc - festőművész

7150 Bonyhád, Vasvári Pál u. 28.
Tel.: 74/451-087; 30/481-8285
Internet: www.kovacsferenc.ini.hu
E-mail: ferkovacs@freemail.hu

Stekly Zsuzsa - tűzzománczó

7150 Bonyhád, Deák Ferenc u. 37.
Tel.: 74/451-287
Internet: www.freeweb.hu/stekly
E-mail: kobakpat@matavnet.hu

Bakó testvérek

(Bakó Alíz - fazekas, Bakó Antónia kosárfonó,
Bakó Elvira szövő, fazekas, kosárfonó)
7353 Izmény, Fő u. 50.
Tel.: 74/483-647
Előzetes bejelentkezés szükséges.

Beréti István - fagaragó

Beréti Istvánné - szövő
7186 Nagyvejke, Fő u. 63.
Tel.: 74/483-703

Borbandi Enikő - szövő

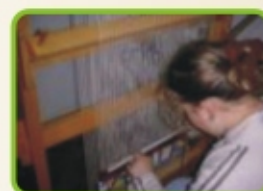
7182 Závod, Petőfi u. 75. / A
Tel.: 74/482-121

Bernhardt Jánosné - szövő

7183 Kisvejke, Jókai u. 102.
Tel.: 74/482-026

Csutora Lajosné - szövő

7182 Závod, Petőfi u. 97.
Tel.: 74/482-525

Fazekas József - fegyverkovács

7150 Bonyhád, Bartók Béla u. 9.

Tel.: 74/455-275

Internet: www.pyraster.hu

E-mail: pyrus@pyraster.hu

Fábián Mártonné - szövő

7150 Bonyhád, Perczel u. 62.

Tel.: 74/413-459

Ferenc Imréné - szövő

7150 Bonyhád, Dózsa u. 56.

Tel.: 74/453-121

Herbszt Helga keramikus fazekas

7150 Bonyhád, Perczel Mór u. 37.

Tel.: 74/453-662, Egyéb tudnivalók:

Kézműves-bemutató maximum 10 fő számára.

Kipróbálási és vásárlási lehetőség. Előzetes bejelentkezés szükséges a látogatás előtt 7 nappal.

Jáhn Jánosné tojásfestő

7354 Váralja, Kossuth u. 169.

Tel.: 74/459-061

Kásler Péter

Kézmű- és háziipari termékek készítője

7150 Bonyhád, Gagarin u.35.

Tel.: 74/453-534, 30/361-4081

Lőrinc Viktória kosárfonó, bőrső

7150 Bonyhád, Ifjúság u.12.

Tel.: 74/452-051

Málnás Erzsébet - szövő

7182 Závod, Széchenyi u. 122.

Tel.: 74/482-245

Schmidt Károlyné- tojásfestő

7354 Váralja, Béke u. 21.

Tel.: 74/458-685

Szemcsuk István - fafaragó

7150 Bonyhád, Madách u. 12.

Tel.: 74/452-658

Tusa János -fafaragó

7150 Bonyhád-Majos V.u.145

Tel.: 74/453739

Till Józsefné - tojásfestő

7354 Váralja, Kossuth u. 157.

Vajta Lázárné - szövő

7182 Závod, Rákóczi u. 132.

Tel.: 74/482-160

MÚZEUMOK, KIÁLLÍTÁSOK, GYŰJTEMÉNYEK

● APARHANT

Csiszér Antal régészeti magángyűjteménye

7186 Aparhant, Petőfi u. 9.

Tel.: 74/483-283

● BÁTAAPÁTI

Apponyi kastély, helytörténeti gyűjtemény

7164 Bataapáti, Petőfi utca 29.

74/523-024

TETT - bemutatóhely

7164 Bataapáti, Petőfi utca 18.

74/409-255 (Polgármesteri Hivatal)

● BONYHÁD

Zománcgyár üzemtörténeti gyűjteménye

7150 Bonyhád, Perczel u. 84.

Tel.: 74/500-400

Heimatstube Tájszoba,

Magyarországi Németek Háza

7150 Bonyhád, Rákóczi u. 74.

Tel.: 74/483-654

Tűzoltó Múzeum

7150 Bonyhád, Szabadság tér 13.

Tel.: 74/451-401

Bokor Vilmos tárlata

Solymár Imre Városi Könyvtár

7150 Bonyhád, Perczel M. u. 50.

Tel.: 74/451-834

Evangélikus gyűjtemény

7150 Bonyhád, Kossuth L. u. 4.

Tel.: 74/451-719

Székely ház

7150 Bonyhád, Dózsa u. 29.

Tel.: 74/450-369

Perczel Mór emlékszoba

7150 Bonyhád, Perczel u. 44.

Tel.: 74/550-036

Völgysegi Múzeum

7150 Bonyhád, Szabadság tér 2.

Tel.: 74/451-342, 550-053

● BONYHÁDVARASD

Néprajzi gyűjtemény

7158 Bonyhádvarasd, Petőfi u. 131.

Tel.: 74/404-660

● CIKÓ

Heimatstube-Tájszoba

7161 Cikó, Iskola tér 2.

Tel.: 74/454-656

● GYÖRE

Wosinszky Mór helytörténeti gyűjtemény

7352 Györe, Kossuth u. 3.

74/459-937

● IZMÉNY

Néprajzi gyűjtemény

7353 Izmény, Petőfi u. 137.

Tel.: 74/483-314

● KAKASD

Amri néni szobája, székely lakószobák.

Faluház

7122 Kakasd, Rákóczi u. 285.

Tel.: 74/531-015

● KISDOROG

Német és székely tájszoba

7159 Kisdorog, Kossuth u. 49.

Tel.: 74/404-292

● LENGYEL

Német-székely néprajzi, óvodatörténeti gyűjtemény

7184 Lengyel, Petőfi u. 5.

Tel.: 74/482-358

● MÓRÁGY

Helytörténeti gyűjtemény

7165 Mórág, Szabadság u. 83.

Tel.: 74/491-934

● MÖCSÉNY

Néprajzi gyűjtemény

7163 Möcsény, Béke u. 87.

Tel.: 74/409-350

● NAGYMÁNYOK

Német Nemzetségi Falumúzeum,

Bányatörténeti emlékszoba

7355 Nagymányok, Petőfi u. 65.

Tel.: 74/558-030, 74/458-622

● TEVEL

Tájház (német és bukovinai székely szoba)

7181 Tevel, Fő út 257.

Tel.: 74/404-237

● VÁRALJA

Bányamúzeum

7354 Váralja, Bányatelep

Tel.: 74/459-223

Népművészeti ház

7354 Váralja, Kossuth u. 140.

Tel.: 74/458-685

● ZÁVOD

Hagyományok Háza

7182 Závod, Kossuth u. 12.

Tel.: 74/482-106

SZERVEZETT GYALOGOS ÉS KERÉKPÁROS TÚRÁK

A túrák szervezője a „Völgyseg” Turista Egyesület

Elérhetőségek: 7150 Bonyhád, Perczel kert 9. B., Tel.: 30/946-5222

E-mail: tura@volgyseg-te.hu, weboldalunk: www.volgyseg-te.hu

- **Március 15-e előtti vasárnap:** Perczel Mór emléktúra
- **Április utolsó szombatján:** Tolna megyei nemzetközi Völgyseg teljesítménytúra 10 és 20 km-es táv.
- **Május végén:** Tavaszi túra a Keleti-Mecsekben szakképzett vezetéssel.
- **Augusztus második hétvégéjén:** Tarka fesztiváli természetjáró hétvége. A Nemzetközi Népsport Szövetség programja. Gyalogos 10 és 20 km, kerékpáros 25 és 40 km.
- **Szeptember közepén:** TOLNA 50/25 teljesítménytúra gyalogos és kerékpáros 25 és 50 km.
- **Október első vasárnapja:** Világ Gyalogló Nap
- **Október végén:** Bonyhádi nemzetközi túra 10 km-es távon.
- **November közepe:** Mecseknádasd „Skóciai Szent Margit” emléktúra
- **December első szombatja:** Mikulás túra
- **Kerékpáros túrák:** Májustól szeptemberig „Vasárnapi tekergés” címen

JELZETT TURISTAUTAK

Bátaapáti: Kék sáv jelzésű út Mecseknádasd, illetve Mórággy felé halad. Sárga sáv jelzésű turistaút Zsibriken, Hidason át Bonyhádra, illetve Mórággyon át Véméndre vezet. Kék négyzet jelzésű út Üvegputára vezet.

Bonyhád: Sárga sáv jelzésű úton Szekszárd illetve Hidas felé lehet eljutni. A kék kereszt Grábócra vezet.

Cikó: Sárganégyzet jelzésű út a sárga sávjelzésbe csatlakozik.

Grábóc: Sárga kereszt jelzésű út a város körüli turistaút.

Kakasd: Kék négyzet jelzésű út Sötétvölgybe tart. Kék kör jelzésű út a Sötétvölgyi tóhoz vezet.

Kismányok: A buszmegállótól sárga négyzet jelzésű úton a sárga kereszt jelzésű utat érjük el.

Lengyel: A piros négyzet Lengyelből Annafürdőre, majd onnan Kúrdra vezet.
Az Anna forrástól három különböző hosszúságú tanösvény indul és érkezik vissza.

Mórággy: A kék sáv jelzésen (amely az országos nagy kör turistaút része) „Rockenbauer Pál” Dél-Dunántúli kéktúra legközelebb Szálkára, ellenkező irányban Bátaapátiba lehet eljutni. A sárga sáv jelzésű úton a legközelebbi település Bátaapáti, illetve Véménd. A sárga kereszt jelzésű út a Mórággy Alsónána vasútállomásra vezet.

Mócsény: A településen a piros sáv jelzésű turistaút halad át Zsibriktől Szálka felé. (Palatinca: A településen a sárga kereszt halad át, amely Zsibriket a Szálkai tóval köti össze.)

Nagymányok: A vasútállomástól indul a piros kereszt jelzés, melyen a pirossáv jelzésű út érhető el Mecseknádasd és Kisújbanja közötti szakaszon.

Váralja: A vasútállomástól indul a kék kereszt jelzés a Váraljai parkerdő és a Keleti-Mecsek csúcsaihoz vezet. Köztük Tolna megye legmagasabb pontját a Dobogó (594 m), melyen a Tolna Megyei Természetbarát Szövetség kopjafát állított Solymár Imre Völgyseg kutató emlékére.

Zsibrik: A piros sáv és a sárga sáv jelzés halad át a településen Ófalutól- Mócsényig illetve Hidastól Bátaapáti felé.

SZÁLLÁSHELYEK

BÁTAAPÁTI

„Sári” ház

7164 Bátaapáti, Dózsa Gy. u. 13.

Telefon: 74/ 409-160

Mobil: 30/ 63-63-386

BÁTAAPÁTI

Naspolya Panzió és étterem

7164 Bátaapáti, Deák Ferenc utca 1.

Telefon: 74/ 409-033,

Mobil: 30/ 6-444-811

Weboldal: www.naspolyapanzio.hu

BÁTAAPÁTI

Apponyi kúria

7164 Bátaapáti, Petőfi utca 29.

Telefon: 74/ 409-295 (Önkormányzat)

BONYHÁD

Hotel Rittinger

7150 Bonyhád, Zrínyi u. 27.

Telefon: 74/451-922, 452-453

E-mail: hotelrittinger@t-online.hu

Weboldal: www.rittinger.hu

BONYHÁD

Koller Panzió-Étterem

7150 Bonyhád, Körösi Cs. S. u. 1.

Telefon: 74/451-482, 451-032

Weboldal: www.kollerpanzio.hu

BONYHÁD

Club Weber

Kastély szálló

7150 Bonyhád, István Major

Weboldal: www.clubindex.hu/weber

BONYHÁD

Panzió Étterem

7150 Bonyhád, dombóvári út irányában

Telefon: 74/ 550-020

E-mail: pbonyhad@freemail.hu

Weboldal: www.panziobonyhad.hu

BONYHÁD

Perczel Mór Közgazdasági

Szakközépiskola Kollégiuma

7150 Bonyhád, Perczel M. u. 44.

Telefon: 74/ 550-036, 451-819

BONYHÁD

Radványi Vendégház

7150 Bonyhád-Alsóbörzsöny 41/A

Mobil: 20/ 95-74-792

LENGYEL

Apponyi Sándor Mezőgazdasági

Szakközépiskola Kollégiuma

7184 Lengyel, Petőfi S. u. 5.

Telefon: 74/ 582-513

LENGYEL

Turisztikai és Természetismereti Központ

7184 Lengyel-Annafürdő
Telefon: 74/ 588-015

MÓRÁGY

Zsuzsa Vendégház

7165 Mórággy, Alkotmány u. 10.
Telefon: 74/ 492-137
Mobil: 30/ 54-86-430

NAGYMÁNYOK

Gösser Söröző

Tókert Étterem Fogadó

7355 Nagymányok, Malom u. 36.
Telefon: 30/ 976-3998

TEVEL

Land Hotel

7181 Tevel, Ifjúság u. 514/1
Telefon: 74/ 404-883

TEVEL

Családi Otthon

7181 Tevel, Kovácsi út 471.
Telefon: 74/ 404-268

VÁRALJA

Provincia Panzió

7354 Váralja, Kossuth L. u. 273.

Telefon: 74/ 558-902

Weboldal: www.provincia.hu

VÁRALJA

Váraljai Vendégház

7354 Váralja, Kossuth L. u. 257.

Telefon: 74/ 458-274

Mobil: 20/ 577-85-39

VÁRALJA

Erdei Vendégházak

7354 Váralja

Mobil: 20/ 978-40-71

VÁRALJA

Váraljai Ifjúsági Tábor

7354 Váralja, Parkerdő

Telefon: 74/ 452-033

ZÁVOD

Brachammer Vendégház

7182 Závod, Széchenyi u. 115.

Mobil: 70/ 379-40-59, 20/ 80-427-19

MINŐSÉGI BOROK A VÖLGYSÉGBEN

Aparhanti Szövetkezet

7186 Aparhant, Rózsadomb u.5/a
Telefon: 74/483-619, 74/583-036

Eurobor Kft.

7164 Bataapáti Húvösvölgy u.4.
Telefon: 74/409-222
E-mail: eurobor@terrasoft.hu

Danubiana Borkereskedő és Termelő Bt.

7150 Bonyhád, Schweitzer tanya
Telefon: 74/451-212

Sebestyén József szőlő- és bortermelő

7150 Bonyhád Űri-hegy (TV torony)
Telefon: 74/451-069, 30/956-43-38

Szabó Gábor szőlő- és gyümölcs termesztő, borász

7150 Bonyhád, Liget utca
Telefon: 06/30-929-55-48

Veres Róbert szőlész-borász

Tevel, Mucsi u. 30/1.
Telefon: 74/404256, 30/901-18-98

Völgység Vin kft. Apponyi borpince

7184 Lengyel, Petőfi S. U.
Telefon: 74/482-006

Általános információ

Völgységi Többcélú Kistérségi Társulás

(turisztikai információs szolgáltatás)

7150 Bonyhád, Szabadság tér 1.

Tel.: 74/550-821 • Fax: 74/550-822

E-mail: volgyseg@index.hu

www.volgysegikisterseg.hu

Bonyhád-Völgységi Kistérségi Turisztikai Egyesület

7180 Bonyhád, Szabadság tér 1.

Tel.: (20) 95-747-94

- **Bóly**
7754 Erzsébet tér 1.
Tel./fax: (69) 368-100
boly@tourinform.hu
www.boly.hu
- **Csurgó**
8840 Csokonai u. 24
Tel./fax: (82) 571-046
csurgo@tourinform.hu
www.csurgo.hu
- **Dombóvár**
7200 Hunyadi tér 27.
Tel./fax: (74) 466-053
dombovar@tourinform.hu
www.dombovar.hu
- **Dunaföldvár**
7020 Rákóczi u. 2.
Tel./fax: (75) 341-176
dunafoldvar@tourinform.hu
www.dunafoldvar.hu
www.dunasio.hu
- **Harkány**
7815 Kossuth u. 2/a
Tel.: (72) 479-624
Fax: (72) 479-989
harkany@tourinform.hu
www.harkany.hu
- **Kaposvár** (megyei)
7400 Csokonai u. 3.
Tel./fax: (82) 317-133
Tel.: (82) 508-151
somogy-m@tourinform.hu
www.somogytourism.hu
- **Kaposvár** (városi)
7400 Fő u. 8.
Tel.: (82) 512-921,
(82) 512-922
Fax: (82) 320-404
kaposvar@tourinform.hu
www.kaposvar.hu
- **Kárász**
7333 Petőfi u. 36.
Tel./fax: (72) 420-074
karasz@tourinform.hu
www.szaszvar.hu
- **Magyarhertelend**
7394 Kossuth L. u. 46.
Tel./fax: (72) 521-001
Tel.: (72) 521-002
magyarhertelend@tourinform.hu
www.magyarhertelend.hu
- **Mohács**
7700 Széchenyi tér 1.
Tel.: (69) 505-515,
(69) 510-113
Tel./fax: (69) 505-504
mohacs@tourinform.hu
www.mohacs.hu
- **Nagyatád**
7500 Baross Gábor u. 2.
Tel.: (82) 553-012
Fax: (82) 553-013
nagyatad@tourinform.hu
www.nagyatad.hu
- **Orfű**
7677 Széchenyi tér 1.
Tel.: (72) 598-116
Tel./Fax: (72) 498-282
orfu@tourinform.hu
www.orfu.hu
- **Paks**
7030 Dózsa György út 20.
Tel.: (75) 421-575
Fax: (75) 510-265
paks@tourinform.hu
www.paks.hu
- **Pécs**
7621 Széchenyi tér 9.
Tel.: (72) 213-315,
(72) 511-232
Tel./fax: (72) 212-632
baranya-m@tourinform.hu
www.pecs.hu
- **Pécsvárad**
7720 Kossuth Lajos u. 31.
Tel./fax: (72) 466-487
pecsvarad@tourinform.hu
www.pecsvarad.hu
- **Siklós**
7800 Felszabadulás u. 3.
Tel.: (72) 579-090
Fax: (72) 579-091
siklos@tourinform.hu
www.siklos.hu
- **Tolna Megyei**
Turisztikai Információs
és Szolgáltató Kht.
7100 Széchenyi u. 22.
Tel.: (74) 418-907
Fax: (74) 412-082
tolna-m@tourinform.hu
www.tolnatour.hu
- **Szekszárd** (városi)
7100 Garay tér 18.
Tel.: (74) 511-263
Tel./fax: (74) 511-264
szekszard@tourinform.hu
www.szekszard.hu
- **Tamási**
7090 Szabadság u. 29.
Tel./fax: (74) 470-902
tamasi@tourinform.hu
www.tamasi.hu

Készült a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács támogatásával.

Lektorálta: Dr. Kolta László • Felelős kiadó: Völgységi Többcélú Kistérségi Társulás
Fotók: Máté Réka, Pál Ágnes, Szőke Tamás, Szűcs Csaba, Vecsei Judit, Vaszari Tibor, és amatőr képek
Szerkesztette: Division Media • Nyomda: Völgység Nyomda Bt.